

cussus essem, capii tactus estuare, et stuporem mentis vultu pallore signare, etc. Octo illi versus, qui tres tantum habent distinctiones in nostra Vulgata Latina, et in Romano psalterio, hoc ordine et numero decurrunt in psalterio S. Germani, veterem Vulgatam et *αὐτῶν* complexo, et uncialibus, ut vocant, litteris aureis atque argenteis exarato :

Sepulcrum patens est guttur eorum,
Linguis suis dolose agebant;
Venenum aspidum sub labiis eorum,
Quorum os maledictione et amaritudine plenum est.
Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem;
Contritus et infelicitas in visis eorum;
Et viam pacis non cognoverunt;
Non est timor Dei ante oculos eorum.

In Ecclesiis Latinorum legebantur octo illi versus, teste Hieronymo, ac virgine Eustochio, in eorum quoque codicibus modo jam exhibito scribebantur cum totidem versuum distinctionibus, quæ duplam vel triplam habent divisionem cum nostra hodierna comparatæ. Eandem versuum distinctionem numerosam agnoscit Hieronymus epistola ad Sunniam et Pretelsm, ubi hæc habet ad psal. xvii. 43: *Grando et carbones ignis, etc. Et quæritis cur Græcus istum versiculum secundo non habeat, interpositis duobus versibus. Sed sciendum quia de Hebraico, et Theodotionis editione in Septuaginta interpretibus sub asterisco additum sit.* Ita est, Græcus contextus ad quem vetus antiqua Latina expressa est, non legebat in *αὐτῶν* *grando et carbones ignis*, post ista et *Altissimus dedit vocem suam*; sed semel tantum ante et intonuit de celo Dominus. Unde illum versiculum cum asterisco reposuit Hieronymus in hunc modum :

Grando et carbones ignis.
Et intonuit de celo Dominus :
Et Altissimus dedit vocem suam,
Grando et carbones ignis.

Tres ultimi versus hujus divisionis, unicum constituent vers. 14 in Vulgata Latina. Unde colligas maximum discrimen quod intercidit inter hodiernam, et inter antiquissimam distinctionem versuum, in libris sacris usurpatam primis fidei temporibus. De numerosa hæc versuum divisione consulatur adhuc Hie-

ronymus in c. xxi Ezech. in c. lxiii Isaia, et aliis innumeris locis, quorum recitationi indulgere non juvat, eo quod jam allata testimonia lectori studioso satis esse credidimus. Unum superest, ut nonnulla vestigia hodiernæ distinctionis versuum ostendamus existere apud Hieronymum, quod supra me facturum promisi. Sciendum igitur verba Jobi cap. xlii, vers. 6, quibus penitentiam suam prædicat, unum efficere versum apud S. Hieronymum, ut unum dicimus juxta hodiernam versiculum divisionem a Massorethis mutuam. Nam postquam monerat præfatione in librum Job ex Hebræo conversum, hexametris versibus ipsam decurrere apud Hebræos, a verbis scilicet Job, in quibus ait: *Pereat dies, etc. (Cap. iii, vers. 3)*, usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: *Idcirco ipse me reprehendo, et ago penitentiam in favilla et cinere (Cap. xlii, vers. 6)*: subdidit statim: *A supradicto autem versu usque ad finem libri, parvum comma quod remanet, prosa oratione conticitur.* Ubi duo observari velim, primum eandem distinctionem, et eandem unius versus continentiam in supradictis verbis Job, usurpatam fuisse ab Hieronymo, quæ in Vulgata hodierna versuum distinctione usu recepta est: unde sequitur nonnulla hodiernæ distinctionis vestigia apparere apud Hieronymum. Deinde comma ab eodem s. doctore vocalum hoc loco non esse promiscue accipiendum cum *colis* et *commatibus* versuum, de quorum divisionibus in hoc articulo disputatur: quia comma quod remanet a supradicto versu Jobi usque ad finem libri, integrum est capitulum, plurimis constans sententiis, id est, plurimis versibus et versuum commatibus, Comma itaque hæc loci dictum, idem est quod *περὶ τῆς* apud Origenem ac cæteros Græcæ tractatores. Aliud vestigium hodiernæ distinctionis versuum putabam me invenisse lib. i commentariorum Hieronymi in Daniele c. iii (vers. 87): de illis enim verbis: *Benedicite sancti et humiles corde Domino, laudate et superexaltate eum in sæcula*, ita disserit S. Hieronymus: *Humilitatem cordis habere, et prærens versiculum docet, etc.* At inspectis diligenter mss. codicibus commentariorum in Daniele,

fidem nullam esse deprehendi in editis libris: ita enim textum prædictum Danielis describunt, ac si integrum vers. 87, c. iii, recitaret, et commentariis illustraret Hieronymus, cum certum sit mediam tantum partem versiculi nostri positam ab eo fuisse et expositam in suis commentariis istam nempe: *Benedicite sancti et humiles corde Domino.* Et hoc est, quod Hieronymus vocat *præsentem versiculum*, juxta antiquam, et non juxta hodiernam distinctionem versuum. Ad alia proinde exempla divertendum nobis est. In Psal. cxviii duplicem distinctionem versuum usitatum fuisse apud veteres dicimus e vetustissimis monumentis, ex Hieronymi epistolis non paucis, et egregio Augustini speculo. Monumenta vetustissima ista sunt: Psalterium S. Germani toties laudatum, et exemplaria tria canonis Hebraicæ veritatis, ubi Psal. cxviii sexdecim habet versus sub unaquaque littera alphabeti Hebraici, qui sic describuntur in Vulgata veteri, quam continet psalterium ante nuncupatum S. Germani:

ΑΛΕΦ
BEATI IMMACULATI IN VIA,
QUI AMBULANT IN LEGE DOMINI;
BEATI QUI SCRUTANTUR TESTIMONIA EJUS,
IN TOTO CORDE EXQUIRUNT EUM, etc.:

quæ eodem modo leguntur in illo exemplari vetustissimo psalmodum. In canonis exemplaribus idem numerus versuum, sed paulo aliter descriptus:

ΑΛΕΦ.
Beati immaculati in via,
qui ambulant in lege Domini.
Beati qui custodiunt testimonia ejus,
in toto corde exquirunt eum.
Non enim qui operantur iniquitatem,
in viis ejus ambulaverunt.
Tu mandasti precepta tua
custodiri nimis.
Utinam dirigantur viæ meæ
ad custodienda precepta tua.
Tunc non confundar,
cum respexero ad omnia mandata tua.
Confitebor tibi in directione cordis,
cum didicero judicium justitiæ tuæ.
Precepta tua custodiam,
ne derelinquas me nimis.

BETH.
In quo corrigit juvenior, etc.

TOM. XIV.

Hæc erat numerosa versuum distinctio in Psal. cxviii, quæ e Vulgata antiqua versione Latina in novam S. Hieronymi translationem illico derivata est, uti res est in promptu ex speculo S. Augustini, qui hujus psalmi versus quam plurimos citavit, et eorum numerum determinat, dicens *duos esse versus ab illis verbis: Præcepta tua non sum oblitus (v. 83)*, usque ad ista quæ leguntur vers. 85: *Foderunt mihi superbi foveas, quæ non erant juxta legem tuam.* Totidem etiam ab his usque ad ea: *Paulo minus consummaverunt me in terra, etc. (vers. 87)*: numeri ergo versuum, quos assignat Augustinus, sæpius iterando: *Et post duos versus; et post septem versus, etc.* perfecte quadrat ad distinctionem jam dictam, usitatum in veteribus Ecclesiarum monumentis, quæ sexdecim versuum divisiones exhibent ad singula alphabeti Hebraici elementa. Alii mss. codices psalmodum antiquissimi quam plures ac optimæ notæ, octo tantum versus habent adscriptos sub singulis litteris Hebraicis, tam in veteri editione juxta LXX interpretes, quam in nova Hieronymiana ex Hebræis voluminibus prognata. Ita psalterium triplex S. Hieronymi in codice vetustissimo Carnutensi descriptum per tres columnellas sibi invicem oppositas, ad similitudinem tetraplorum et hexaplorum Origenis Itaque quoque aliud triplex psalterium bibliothecæ Sorbonicæ, quod Græcam LXX seniorum editionem, Latinis tamen scriptam elementis, curiosissime retinet cum psalterio Romano et translatione Hieronymi Hebraica. Sic denique Vaticani, regii, Colbertini, San-Germanenses, et alii innumeri codices mss. psalmodum, in quibus exstat editio nova Hieronymi, aut vetus juxta Septuaginta interpretes. Per cola versuum, sive per octonos versus descripti sunt universi codices illi, secundum hodiernam versuum distinctionem et enumerationem in psalmo centesimo decimo octavo, de quo Hieronymus ad Paulam Octavam: *Studiosissime perquisisti, quid tibi velint Hebrææ litteræ, quæ psalmo quem legebamus, videbantur insertæ. Respondi secundum ordinem litterarum eum esse compositum, quod videlicet ex*

prima littera, quæ apud eos vocatur ALEPH, octo versus inciperent, rursus ex sequenti BETH totidem versus exordium sumerent, ac postea ex GIMEL idem numerus completeretur, atque ita usque ad TAU, quæ apud eos extrema littera est, psalmum esse conscriptum, etc. Eandem versuum distinctionem sequuntur Hilarius et Ambrosius in suis ad Psal. cxviii commentariis; unde manifestum nobis est, non solum apud Hieronymum, sed apud alios etiam Ecclesie doctores et antiquissimos scriptores nonnulla exstare vestigia hodiernæ versuum divisionis et enumerationis. Idem intellige de ultima sectione Proverbiorum, quod de Psal. cxviii: nam apud Hieronymum illa *reposita* quæ laudes Hieronymi fortis prosequitur, viginti duobus constat versibus juxta numerum litterarum Hebraicarum: *Proverbia quoque Salomonis*, inquit Hieronymus epistola jam laudata, *extremum claudit alphabetum, quod tetrametro iambico supputatur ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet (Prov. xxxi. 10)?* In exemplaribus autem canonicis, inque vetustissimis aliquot aliis mss. codicibus, numerantur in illa sectione, non tantum 22 versus, sed 44, quia per cola et commata descriptum ibi legitur ultimum alphabetum:

Mulierem fortem quis inveniet?
Procul et de ultimis finibus pretium ejus.
Confidit in ea cor viri sui,
et spoliis non indigebit, etc.

Hinc colligas duplicem fuisse in vetustissimis monumentis versuum distinctionem, utramque vero agnitam fuisse et usurpatam ab antiquioribus ecclesiasticis scriptoribus. Apud Augustinum usu semper receptam eam invenies, quæ sit per cola et commata: apud Hieronymum vero, nunc eandem, nunc diversam juxta qualitatem singularum partium Scripturæ divinæ. In metricis compositionibus, quæ numeros habent adstrictos secundum seriem Hebræorum elementorum, eam fere semper distinctionem versuum usurpavit, quam nos hodie sequimur in Vulgata Latina: in cæteris autem libris, ut supra diximus, numerat librorum versus juxta copiosissimam eorum distinctionem suo tempore receptam in Ecclesiis, id est, receptam in veteri

Vulgata, quæ manibus Latinorum terebatur. Quorum versuculorum antequam varios indices proponamus, haud otiosum fuerit nonnullas subjicere distinctiones usitatas in novo testamento. Quaedam igitur fragmenta mss. evangelii secundum Lucam mihi communicavit clarissimus vir F. Desmares, in quibus superest distinctio antiqua versuum, ut et antiqua versio Latina, litteris uncialibus descripta in pervetustis membranis. Luc. v, 48, hoc modo scriptum legimus: ET ECCE VIRI POTENTES IN LECTO CIRCUMFEREBANT ROMINEM QUI ERAT PARALYTICUS, ET QUEREBANT EUM INFERRE ET PONERE ANTE EUM ET NON INVENIENTES, etc. Duos ibi versus distinxit scriptor illius codicis, notando punctum superuum ad finem singulorum, nec aliam distinctionem versuum in illo mss. exemplari adhibitam perspexi. In alio autem fragmento ejusdem evangelii, plena est versuum divisio, atque distinctio commatum per intervalla:

ET ECCE EXEUNTES
DUO EX DISCIPULIS JESU
IBANT IPSA DIE
IN CASTELLEM,
QUOD ERAT IN SPATIO
STADIORUM SEXA-
GINTA AB HIERUSALEM
NOMINE EMMAUS.

Quatuor hi versus antiquæ distinctionis unicum constituunt in nostra Vulgata Latina Luc. xxiv, 43. Tanta igitur erit distantia numerorum in versibus biblicis apud nos et apud antiquos, quanta est unius partem ad quatuor partes. Quare neminem moveat adeo dissonantes numeri versuum, qui hodie supputantur in sacris voluminibus, cum illis versuum enumerationibus, quæ leguntur in veteribus librorum sacrorum exemplaribus manuscriptis, Græcis atque Latinis. Incredibile visum est nupero scriptori critico, in solo Jobi volumine defuisse septingentos vel octingentos versus ante editionem ejusdem libri, quam sub asteriscis et obelis edidit Hieronymus: at si fuisset mediocriter versatus in antiquis versuum distinctionibus, judiciumque

de illis fecisset ex vetustissimis exemplaribus divinarum voluminum, et non ex propria præsumptione, ineptam pervidisset conjecturam suam, quæ sollicitare voluit germanam lectionem præfationis Hieronymi in librum Job, et hoc modo adulterandam: *Septuaginta, vel octoginta versus desunt*: pro septingentis *septuaginta*, vel pro octogentis *octoginta*. Qualis restitutor lectionum Hieronymianarum! Utinam abscedantur qui vos conturbant!

Plura prætermisimus, ne nimia longitudo molesta sit lectori, et quod prodest scriptoris exercitationi, noceat corporis ipsius valetudini. Ad manifestandas igitur versuum bibliorum quaslibet distinctiones, antiquas ac recentiores, numerum versuum, quem singuli divinarum Scripturarum libri continent, in tetraplis exhibebimus, ut sic uno intuitu diversas hujusmodi distinctiones quilibet studiosus liquido habeat perspectas, neque deinceps uniuscujusque critici errores sequi cogatur.

VERSUS VETERIS TESTAMENTI.

LIBRI	VERSUCULI NUMERUS.				Sec. hodie- num et Masorah. divis.
	I.	II.	III.	IV.	
Gen.	4500	3700	4400	4534	
Exod.	3700	3600	2800	4209	
Levit.	3300	2400	2700	859	
Num.	3650	3080	3500	1288	
Deut.	3300	2600	3100	935	
Jos.	2000	1750	2100	656	
Judic.	2000	1750	2100	656	
Ruth.	250	250	2450	85	
I Reg.	2500	2300	2240	4506	
II Reg.	2000	2000			
III Reg.	2000	2500			
IV Reg.	2400	2250	2330	1334	
Isai.	3600	3580	4800	4295	
Jerem.	4070	4450	4000	4365	
Ezech.	3600	3840	4000	4273	
Dan.	1600	1850	3000	457	
XII proph.	3110	3800	3800	1050	
Job.	1600	1700	4800	4070	
Psalu.	5000	5000	3500	2527	
Prov.	1630	1740	1708	915	
Eccles.	600	800	750	222	
Cant.	300	280	280	417	
I Par.		2040	5500	4743	
II Par.		2100			
Est. et Neh.	1500		5500	680	
Ester.	1000	700	3608	466	

Liber Judithi, qui non est in canone Hebræorum, habet versus 1300 juxta antiquam distinctionem; 1400 in codicibus versionis

Hieronymi; et 1700 apud Nicephorum Constantinopolitanum. Tobias autem habet versus 1000 in antiqua divisione, et apud Nicephorum 800, alibi omittuntur. In novo testamento diversæ quidem sunt versuum enumerationes, sed minor est inter indices distantia, quam sit in libris veteris instrumenti, quod subjecta tetrapla docebunt.

VERSUS NOVI TESTAMENTI.

LIBRI	VERSUCULI NUMERUS.				IV. Sec. codices Græc. mss.
	I.	II.	III.	IV.	
Matt.	2600	2700	2500	2314	
Marc.	1600	1700	2400	1390	
Luc.	2900	3800	2600	2677	
Joan.	2000	1706	2800		
Act.	2600	3600	2300		
Rom.	1040	911		920	
I Cor.	1060	980		870	
II Cor.	70	292		590	
Gal.	350	243		293	
Ephes.	373	347		342	
Philipp.		350		298	
Coloss.	250	208		208	
I Thess.		243		193	
II Thess.		188		106	
I Tim.	208	230		230	
II Tim.	289	172		102	
Tit.	140	67		87	
Philem.	50	34		37	
Hebr.	850	700		763	
VII epistol. can.	1200	1800		1300	
Apoc.					

Primum versuum enumerationem, quam vocamus antiquam ante Hieronymum, mutati sumus ex vetustissimo catalogo codicis ms. San-Germanensis, qui complectitur epistolæ Pauli Græcæ ac Latine, litterisque uncialibus exaratas. Scriptor hujus libri adtexuit in fine ante epistolam ab Hebræos catalogum omnium divinarum librorum veteris ac novi testamenti, adnotans et regione numerum versuum uniuscujusque voluminis. Prætermisit nihilominus v. t. nonnullos libros, et epistolæ aliquot Pauli Apostoli. Hunc nos defectum suis locis notavimus hoc modo, *omittuntur hic*, supple versus libri, qui non recensentur in pervetusto illo indice sacrorum bibliorum. Sub nomine Barnabæ, versus epistolæ ad Hebræos videtur enumerasse: neque vero mente adeo vagus credendus est, ut epistolam quam ob oculos habebat, dum

catalogum describeret, incuriose omnino prætermitteret. Doctorum tamen hic adsit iudicium. Versus singulorum librorum numerat, prout inveniuntur distincti in antiqua versione Latina usu recepta ante Hieronymum. Quod manifeste probari potest ex unico libro Job, quem dicit continere versus mille sexcentos. Ubi advertas velim Job antequam apud Græcos cum asteriscis restitueretur ab Origene, habuisse versus sive $\sigma\tau\eta\sigma\sigma$ 1600. Restitutus vero habebat versus 2200, id est, sexcentos supra numerum præcedentem. Consule testimonia veterum scriptorum posita in fronte ejusdem libri Job, a nobis editi, cum asteriscis et obelis, in parte hujus divinæ bibliothecæ. Secundam versuum enumerationem invenimus in mss. codicibus versionis Hieronymianæ, eumque numerum hic in tetraplis nostris proposuimus sicut exstat in illis exemplaribus vetustissimis. Errores igitur hujusmodi numerorum, quotquot sunt, penes antiquos erant librarios, et exscriptores imperitos. Porro tertium canonem librorum sacrorum cum numero versuum singulis libris adnotato, Nicéphori patriarchæ Constantinopolitani esse diximus. Hunc edidit nobis eruditissimus p. Pithæus in opusculo de Latinis ss. bibliorum interpretibus, quo curiosus lector se amandari patietur. Indicem denique columnæ quartæ e Græcis exemplaribus deprompsit ante nos Robertus Stephanus, in quo si quid difficultatis emerserit, recurrere debes ad editionem Græcam novi testamenti, elegantissimis typis ab eodem scriptore adornatam.

Injuriam nobiscum expostulare possent studiosi lectores, si dissimularem silentio errores nuperi critici scriptoris, qui pro more suis indulgens conjecturis multa statuit de versuum bibliorum distinctionibus ac numero, in quibus nulla est veritas: dumque aliena sæpius nititur emendare vitia, ostendit sua. Putavit vir multæ lectionis veteres scriptores versus appellasse quascunque distinctiones contextus librorum, quas nos Gallico sermone vocamus *lines*; Græci autem $\sigma\tau\eta\sigma\sigma$. Lines vero vocabulorum certo numero fuisse præfixas; ita ut ex numero versuum in fine libro-

rum adnotato, facile sciretur quot essent dictiones in singulis libris. Denique, Augustinum frequenter meminisse in speculo hujusmodi versuum, et ex nonnullis ab eo recitatis colligi posse unumquemque versuum sex tantum habuisse dictiones. Ita docuit criticus auctor, qui secum exortam divinarum Scripturarum peritiam apud catholicos sibi gratulatur, ac secum aliquando prorsus extinguendam pertimescit. Sed vanitatem hujus opinionis ostendere in promptu nobis est ex uno Ruth volumine, quod magna curiositate totum perlegens in plurimis mss. codicibus, numeravi lines, et singulas dictiones, ut iudicium haberem de falsis observationibus viri supradicti. Eam vero rem expandere, et dictiones enumerare volui in libro Ruth, quod ipse brevitate sua sit accommodatior nostro consilio, eumdemque habeat numerum versuum in codicibus mss. vetustissimis adnotatum ad finem. Liber Ruth in mss. regio bibliorum sacrorum codicis num. 3563, descriptus in duabus columnis minutiore manu sive caractere, habet lines 335; singulæ columnæ complectuntur lines 42; lineæ vero tres interdum habent dictiones, nonnullæ quatuor integras cum dimidiata dictione, aliquando quinque, vel sex, vel septem. Colbertinus ms. num. 157 librum Ruth integrum describit 246 lineis. In columnis ejus lineæ 43 numerantur. Lineæ 5 habent dictiones, aut 6, aut 7, cum aliquot syllabis vel etiam 8. Alter Colbertinus num. 74 totum librum Ruth absolvit 363 lineis. Columnæ habent 30 lines; lineæ continent nunc duas dictiones aut tres; alibi tres cum dimidia, nunc quatuor vel quinque. Codex bibliorum San-Germansensis ante octingentos annos in membranis exaratus, notatusque num. 3, lines habet in toto Ruth volumine tantum 243; columnæ continent 35 lines; lineæ 4, 5, 6, 7, vel 8 dictiones, integras aliquando, nonnunquam in fine sectas et imperfectas. His adjuvandum biblicus codex Corbeiensis ejusdem ætatis cum superiori, in quo Ruth habet lines 218. In columnis singulis lineæ sunt 45, et in lineis dictiones 4, 5, 6, 7, vel 8, ut leguntur in præcedentibus mss. codicibus. Nunc si memine-

rimus librum Ruth apud antiquos scriptores ecclesiasticos habuisse tantum versus 250, tam in antiqua divisione ante Hieronymum, quam in codicibus Hieronymianæ versionis, quis æquanimiter feret tot tantosque errores nuperæ criticæ veteris testamenti, quæ multis studiosis hominibus impune fœcun facit in rebus nunc levioris, nunc gravissimi momenti? Falsum est veteres appellasse versus quascunque lines Scripturæ; falsum quoque illas lines constare sex dictionibus; falsissimum denique ex adnotato numero versuum innotuisse lectoribus quot essent dictiones in singulis libris. Quinque antiquissima monumenta a nobis citata, nec pares habent lines, nec æqualem dictionum numerum in lineis, nec similem in toto libro linearum numerum: etsi pro libro Ruth æqualis in eis adnotatus sit versuum numerus in fine ejusdem voluminis, nempe versus 250. Proferat in medium criticus noster, si tamen poterit, vetustissimum aliquod exemplar bibliorum, in quo æqualis sit numerus versuum adnotatus in fine, cum numero linearum, quibus illud exemplar descriptum est. Ostendat iterum singulas lines in illo exemplari habere sex tantum dictiones, et ex eo dictionum numero ita circumscripto, statim agnosci quot sint dictiones in tali, vel tali libro. Si hoc fecerit, erit nobis magnus Apollo, et ego criticorum abortivus proferam in medium sexcenta volumina, quæ fidem excludant eruditi hujus viri.

IV. In hoc præsentis articulo breviter quaerimus an sint metra in Scripturis sacris, ac præcipue in psalmis Davidis? Famosissima quidem questio, sed apud eos duntaxat qui rudes sunt in lingua sancta, et in membranis huic difficultati ex se pares inveniuntur. Nam inter doctiores et exercitatos in libris sacris haud ambigitur metricam esse in canticis bibliorum compositionem. Id Philo Judæorum disertissimus, et sapientissimus Josephus expresse docuerunt. Et post vernaculos illos Judæorum scriptores idem quoque attestati sunt Origenes, Eusebius, Ambrosius, et Hieronymus cum innumeris aliis recentioris ævi auctoribus ecclesiasticis, eumque eruditissimo

scholiaste canonis Hebraicæ veritatis, qui diserte eandem sententiam tuetur in suis quaestionibus Hebraicis ad c. 23 libri posterioris Samuelis: *Hæc sunt verba David novissima* (II Reg. xxxii, 1): *Novissima sunt, inquit scholiastes, quia post psalterium et cætera metra, hoc composuisse metrum dicitur, in quo ait: Dixit David filius Isai. Dixit vir, cui constituta est scala Christo Dei Jacob* (Ibid.). Non solum metra agnoscit in psalterio Davidis, et in cæteris ejus canticis, sed metricam insuper compositionem et melodiam Davidicam observat in supradictis verbis Scripturæ, a verso primo capitis xxxii lib. II Regum ad octavum usque versum. Quæ si quis curiosius perscrutatus fuerit, facile discedet a sententia quorundam neotericorum existimantium metra non esse in libris sacris, quia illud edocti sunt abs novis prudentibus, quorum nomina taceo, ne quemquam ledere videar. Fuit siquidem, inquit non nemo, communis antiquorum opinio plures Scripturæ partes maximeque psalterium, et omnia ferme cantica, versibus constare. Verum cum huic opinioni refragentur nonnulli recentiores, qui psalmos Davidicos carminis vocabulo insigniunt, ita explicari possunt, ut eorum dictionem non tam vinciam pedibus, quam grandem, patheticam atque ad cantum accommodatam esse significant. Falluntur qui ita scriperunt; non possunt explicari hoc modo scriptores veteres, qui psalmos Davidicos carminis vocabulo insigniunt. Nisi forte dixeris apud Josephum lib. II antiqui capite ultimo, ἐξαιρέτως τὸν συνθήσαν, hexametro versu composuit, idem esse quod sermone grandi et pathetica dictione laudes Dei cecinit. Apud Philonem similiter, et apud Hieronymum versus tremetro, et tetrametro iambico constantes, explicabuntur per grandem et patheticam dictionem, si fides habeatur supra memoratis observationibus. Non sic illudamus simplicitati lectorum, nec in nos chartis illudant scriptores periti. Vera est ergo antiquorum opinio de metris ac carminibus Scripturarum, quorum utique ratio carminum non ab aliquo nesciente, sed ab Hebræorum eruditissimis discenda est, et sedulo inquirenda. Doceat te R. Azarias libri

Meor animam nuncupati parte 3, cap. 60: Sine dubio esse mensuras et proportiones certas canticorum sacrorum, sed illas non consistere in numero motionum (id est, syllabarum) vel pedum perfectorum, aut imperfectorum, iuxta formam carminum hodiernorum, sed in numero rerum et illarum partium, subjecti scilicet, prædicati, et ejus quod illa inter se copulat in unaquaque sententia et enuntiatione, sive, in unoquoque versu. Sic est versus duabus mensuris seu propositionis partibus constans, quibus si secundus accedat, sunt quatuor (partes sive mensuræ). Alius qui constat ex tribus mensuris, quibus si alter accedat versus, sunt sex mensuræ seu partes. Exempli gratia, in cantico Mosi, Exod. xi, 6: יהוה יתיקך (jehinecha Adonai) est unus versus, duobus constans terminis: נודרי בכח (nedari bakkoahh) est et similitis et coherens, qui juncti faciunt quatuor, id est, tetrametrum, etc. Alia exempla ex canticis sacris proponit Azarias, quibus probat illa cantica constare tetrametris vel hexametris, id est, quatuor vel sex partibus, quas terminos vocat. At hæc videsis apud Joannem Buxtorfium filium, in Mantissa aliquot dissertationum ad finem libri Cozri.

V. Nullam apud eruditos quaestionem esse dixi, an sint nonnullæ partes in sacra Scriptura, quæ constant aliqua metrica compositione. Id enim negare contra unanimum consensum celebratissimorum omnium veterum scriptorum, non sapere esset, ut oportet, sed gratis ineptire. Constans igitur sententia est virorum doctorum, metricam esse in aliquot libris sacris artem et compositionem. Sed valde celebris hæc est quaestio: *Quenam veteris poseos sacra olim fuerit ratio?* Tantis namque difficultatibus obsita est, ut vix certi aliquid de ea possit haberi. Et, si quam plurè studiosos audiamus, tantum abest, ut quæ Josephus, Philo, Eusebii, Hieronymus, Theodoretus, et Isidorus de carminibus bibliorum scripserunt, rem obscuram illustriorem reddiderint, et lectoribus satisfecerint, quin potius incertos magis et perplexos animos eorum reddiderint: quia id, quod illi tradiderunt, nusquam invenire poterunt. Unde vel aliter verba eorum esse intelligenda volunt et

exponenda, vel fumos lectoribus vendidisse, et nimis audacter de rebus non satis cognitis atque perspectis eos pronuntiassent. Hujusmodi expostulationes ab Hieronymo amovere decrevimus, eumque non fumorum venditorem, sed Scripturarum divinarum consultissimum interpretem ostendere conabimur. Quæ res prospere ut nobis eveniat, loca prius proponenda sunt, in quibus fumos vendidisse Hieronymum, conqueritur Buxtorfius nomine aliorum studiosorum. Præfatione igitur in chronica Eusebii Casariensis de interpretationis difficultate disserens Hieronymus, hæc de metris Scripturarum obiter observat: *Denique quid psalterio canorus, quod in morem nostri Flacci et Græci Pindari nunc iambo currit, nunc Alexico personat, nunc Sapphico tumet, nunc senape ingreditur? Quid Deuteronomii et Isatae cantico pulchrius? Quid Salomone gravius? Quid perfectus Job? Quæ omnia hexametris et pentametris versibus, ut Josephus et Origenes scribunt, apud nos composita decurrunt? Hæc cum Græce legimus, aliquid quiddam sonant; cum Latine, penitus non hærent. Non insolens est Hieronymo vulgares primum opiniones sequi, et postea ab illis discedere cum unicuique rei debitum tempus impertire licuit, de hac inconstantia lectorem ipse suum præmonuit, dum nomen דפחה (Nan. xxxii, 12) interpretaretur epist. 127, mansione 9: *Hoc nomen, inquit, apud Hebræos דפחה, id est, pulsatio dicitur, iuxta quod et Dominus ait: Pulsate et aperietur vobis (Luc. xi, 9). In libro autem Hebraicorum nominum, adhesionem, retentionemque transtulimus, quod lectorem turbare non debet, nec putet nos dissonantia scribere. Ibi enim, iuxta hoc quod vulgo habetur, edidimus, si medium verbum scribatur per בֵּתוּ litteram: hic autem in Hebraico volumine scriptum reperiri per פֵּיחַ, quod elementum magis pulsationem quam glutinum sonat... Prudentem studiosumque lectorem rogatum velim, ut sciat me vertere nomina iuxta Hebraicam veritatem. Alioquin in Græcis et Latinis codicibus, præter pauca, omnia corrupta reperimus, et miror quosdam eruditos et ecclesiasticos viros ea voluisse transferre, quæ in Hebraico non habentur, etc.* Istius admonitio-*

nis mox recordari oportebit; quia canticum Deuteronomii (cap. xxxii, vers. 1-43), quod Josephum et Origenem supra secutus versus hexametro compositum voluit, iambo tetrametro constare testificatur epist. 155, ad Paulam Urbicam, in qua de psalmis et cæteris metricis compositionibus sat abunde disputavit: *Ac priusquam de singulis disseram, ait, scire debes quatuor psalmos secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum, centesimum decimum et centesimum undecimum, et hunc de quo nunc scribimus, et centesimum quadagesimum quartum. Verum debes scire in prioribus psalmis, singulis litteris singulos versiculos, qui trimetro iambo constant, esse subhexos: inferiores vero tetrametro iambo constare, sicuti et Deuteronomii canticum scriptum est. In centesimo decimo octavo psalmo, singulas litteras octoni versus sequuntur. In centesimo quadagesimo quarto singulis litteris singuli versus deputantur. Sunt qui et alios hoc ordine putant incipere, sed falsa eorum opinio est. Habes et in lamentationibus Jeremie quatuor alphabeta, e quibus duo prima quasi Sapphico metro scripta sunt; quia tres versiculos qui sibi connexi sunt, et ab una tantum littera incipiunt, heroici comma concludit. Tertium vero alphabetum trimetro scriptum est, et a ternis litteris, sed eisdem terni versus incipiunt. Quartum alphabetum simile est primo et secundo. Proverbia quoque Salomonis extremum claudunt alphabetum, quod tetrametro iambo suppuntur, ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet (Prov. xxxi, 10)? Opera Salomonis et canticum Deuteronomii, quæ hexametris et pentametris apud suos composita decurrere docuit præfatione in chronica Eusebii, hic ad Paulam scribens, asserit tetrametro iambo eadem opuscula constare. Melius sibi constat in versibus Jobi, ait enim præfatione in eundem librum: *A principio itaque voluminis usque ad verba Job, apud Hebræos prosa oratio est. Porro a verbis Job, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum, etc. (Job. iii, 3), usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: Idecirco ipse me reprehendo, etc. (Job. xlii, 6), hexametris versus sunt, dactylo, spondeoque curren-**

*tes, et propter linguæ idioma, crebro recipientes et alios pedes, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis et tinnulus fertur numeris lege metris solutis: quod metrici magis quam simplex lector, intelligunt... Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos, et in morem Flacci Græcique Pindari, Alcei et Sappho, vel psalterium, vel lamentationes Jeremie, vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendere, legat Philonem, Josephum, Origenem, Casariensem Eusebium, et eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Psalmographum quoque Davidem nostrum æmulum objicit Græcis Latinisque poetis, in epistola ad Paulinum scripta de omnibus divinarum historiae libris: *David Simonides noster, inquit, Pindarus, et Alceus, Flaccus quoque, Catullus atque Serenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio ab inferis excitat resurgentem. Quod genus carminis lyrici conceptis verbis iterum prædicat lib. ix commentariorum in cap. xxx Ezechielis propheta: Sed in psalmis Jheremias responsio est, carmen esse lyricum, et in hujusmodi opere non quæri ordinem historiae, sed factorum carmina singulorum. Præfatione demum in Jeremiam quadruplicis alphabeti, et mensuræ metri mentionem fecit his verbis: *Unde in Juda tantum, et in Benjamin prophetavit, et civitatis suæ ruinas quadruplici planctui alphabeto, quod nos mensuræ metri versibusque reddidimus. Hæc sunt loca celebriora, ut puto, in quibus et suam, et prædecessorum suorum opinionem circa metra sacrorum bibliorum declaravit Hieronymus. Quæ si eodem spiritu quo scripta sunt, a nobis explicata proponi potuissent, validissime injuriam fumorum prius impactam defendere ab Hieronymo non desperarem. Sed vereor, ne rei difficultate, superatæ, post Hieronymi suscepiam expositionem clamare cum eo compellar: *Ignosce, lector, difficultati, et veniam tribue pauperi intelligenti. Per fenestras enim obliquas, et in modum retis factas, et quæ semper clausæ sunt, oculum intronitum, varia genera carminum in libris sacris rimari tentantes. Operæ tamen pretium sit vel illud conari ad absolutionem****

prolegomenorum nostrorum, quæ non alio consilio adornata sunt, quam in elucidationem et defensionem maximi Scripturarum interpretis. Ejus igitur sententiam de metris et versibus divinorum voluminum ut manifestam faciamus, ad tres aut quatuor carminum species revocanda videntur recitata superiora testimonia. Nam primum in libro Job versus hexametros, dactylo spondeoque currentes agnoscit sanctus doctor. In psalmis autem trimetra et tetrametra iambica, ut in cantico Deuteronomii, quod tetrametro iambico constare pronuntiat, quamvis alias hexametro versu dixisset compositum. Lamentationes denique quasi versu Sapphico assertit scriptas, propter comma heroici, quod tres versiculos sibi connexos concludit. Quodque ait de lamentationibus quasi Sapphico versu conscriptis, idem intelligendum et de aliis carminum speciebus. Neque vero Græcorum ac Latinorum hexametris et pentametris pedes omnino similis pateretur idioma Hebraicum, quo libri sacri conditi sunt ab hagiographi auctoribus. Quare cum audis *hexametra* et *pentametra*, similitudinem quamdam heroicorum versuum intelligere debes, et sic in cæteris metrorum generibus, *iambico* et *Aleatico*, quibus currere ac personare psalterium dicitur apud Hieronymum. Ergo carmina heroica elegiaca et Lyrica in Scripturis sacris, non eadem sunt cum Græcis aut Latinis metris, sed illorum metrorum instar: quas tamen imagines versuum ac similitudines supra omnes Pindaricos longe modos, Flaccicos, Horatianos et Homericos præstare nullus dubitet. Sed novis modo experimentis propositum nostrum exsequamur, a libro Job initium sumentes similitudinis illius metricæ, quam in libris sacris exstare diximus. Jobi versus cap. III hoc modo incipiunt in veteribus Hebraeis exemplaribus:

ואבד יום אולד בו והלילה אבד ה-ה גבר :
היום הזה הוה השך אלה-יהוהו אלו מבעל
ואלה-הופע עליו נהרה :

Quæ verba ita legi possunt juxta morem antiquorum Hebræorum, et tempore Sancti Hieronymi receptum :

Iobed iom havalad bo vatalad amar hora gaber,
Aiom ahv ichi hosach al tadrasa Eloa mimmaal.
vat thophaa alav nara.

Latine autem reddita sunt hoc ordine in exemplaribus canonis Hebraicæ veritatis (Job III, 3, 4):

Pereat dies, in qua natus sum,
et nox in qua dictum est: Conceptus est homo.
Dies ille vertatur in tenebras,
non requirat eum Deus desuper,
et non illustret lumine.

Non mireris quod in tertia voce prioris versus pulverem *havalad*, pro Hebræo ארלד, hanc enim, teste Hieronymo, consuetudinem habebant veteres Hebræi, ut *aleph* legerent per *he*; et *he* per *aleph*. Unde ipse libro questionum Hebraicarum in Genesim: *Nec mirandum, quare cum apud Græcos et nos a littera videatur addita* (in nomine Abram, Gen. XVII, 3, 5) *nos ne litteram Hebræam additam dixerimus: idioma enim lingue illius est per se quidem scribere, sed per a legere: sicut e contrario a litteram sæpe per se pronuntiant.* Notandum etiam, me Hieronymi auctoritate ductum legisse *gabor* pro hodierno *gaver*, et *hosach* pro *chosech*. Nam epistola ad Evagrium de Melchisedecho scribens, Hebræum שלם *Salim*, vel *Salem* indiscriminatim legi docet (Gen. XIV, 18): *Non refert, inquit, utrum Salem, an Salim nominetur, cum vocalibus in medio litteris perraro utantur Hebræi, et pro voluntate lectorum, atque veritate regionum, eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur.* Litteram ה *heth*, lego etiam per ה majusculam, ad distinctionem simplicis *he*: quod observatum quoque legitimus in appendicula canonis Hebraicæ veritatis, quam consuli velim cum scholiis ad finem ejus appositis. Ex præmissa sic antiqua lectione Hebræorum verborum, haud impossibile erit Hieronymi causam obtinere adversus iniquos reprehensores, qui in condemnationem vocant quidquid a saliva propria viderint discrepare. Versus igitur libri Job aliqualem speciem hexametri præferunt in dictionibus quibus constant: nam in priori versu, verbi gratia, dactyli pedes spondeique decurrunt, nec absurde instituitur aliqualis comparatio inter versum

primum *Aeneidos* (lib. I) et istum Jobi versiculum Hebræum:

Iobed jom havalad bo ivatala amar hora gaber
Actua virumque cano Troje qui primus ab oris.

In Hebræo versu Jobi tot sunt syllabæ, quot sunt in versu Latino Maronis: casum item non consonant, nec in syllabis brevibus, nec in numero pedum, nonnullæ tamen sunt voces constantes tribusyllabis, quæ vicem supplet dactylorum Græcorum et Latinorum. Prælerea versus Hebræus similem habet sonum, sive *rythmum*, ut Gallicè dicunt, in fine commatum: quia utrumque comma terminatur in *o*, *bo*, et *bor*. Hoc decus obtinent Hebræa carmina supra Græcorum vel Latinorum metra. Porro ex eadem concordia versuum Hebræorum cum Latinis hexametris, quæ sexcentis locis occurrit in toto Jobi volumine plane demonstrat Hieronymum absque temeritate vel inscitia nota pronuntiasse de hexametris versibus ejusdem libri, nec inepte speciem in eo ac imaginem dactyli et spondei perspexisse. Nec vetat quod talem convenientiam multa sæpius impediant: quia et hoc ipsum præmonuit, dicens, librum Jobi crebro recipere alios pedes et modos propter linguæ ipsius idioma. Hæc raptim et pro tempore de hexametris Job dixisse sufficiat in defensionem s. doctoris. Nunc pauca et de versu Sapphico perstringere liceat in lamentationibus Jeremiæ. Prior lamentationum Jeremiæ illud habet exordium in contextu Hebræico:

אינה ישבה בוד הצור רבתי עם
היתה כאלסנה רבתי בגוים
שרתי במדנות היהל למס :

Eechaisseva vadad hair rabbothi am
haietha kealmna rabbothi baggoim
sarathi bammeinoth haietha lamas.

Ista Latine mensuræ metri et versibus reddidit hoc modo S. Hieronymus (*Thren.* I, 1):

ALAPH.

Quomodo sedet sola civitas plena populo:
facta est quasi vidua domina gentium:
princeps provinciarum facta est sub tributo.

Tres hi versus sibi connexi, et ab una littera *aleph* incipientes, unius strophæ hymnicæ similitudinem gerunt, et quasi Sapphico versu

scripti videntur, in Hebræo maxime contextu, ubi *haietha lamas*, comma perfectum heroici, ultimum versum concludit. Deinde similem habent versus in fine desinentiam, quam nos Gallicè dicimus *rime*; priores enim duo desinunt, in *mem*, et priorum tertio in vocalem *a*, *am*, scilicet et *mas*. Tandem si versuum syllabæ numerentur, æqualem in eis numerum deprehendens. Unde perspectrum atque exploratum habemus, nihil temere ab Hieronymo fuisse scriptum, cum diceret: *Habes et in lamentationibus Jeremiæ quatuor alphabeta, equibus duo prima quasi Sapphico metro scripta sunt; quia tres versiculos, qui sibi connexi sunt, et ab una tantum littera incipiunt, heroici comma concludit.*

De cantico Deuteronomii (cap. XXXII, vers. 1-43), quod vel hexametris versibus, vel tetrametro iambico constare dicitur, et hoc iambico adjiciendum. Præstantissimum illud carmen in eo habet speciem hexametri, quod singuli ferme versus per sex dictiones decurrant, quasi per totidem pedes et metra (vers. 1, 2):

האזינו השבנים ודאברה ותשב הארץ אכוריי-
יערן כבסר לקחי תול ככל אכוריי :

Haazinu haschamaim vatlabbera vethismath haarets imrephi iaaroph kammatar lichit tizal katta imrathi.

Audite, oculi, quæ loquor:
audiat terra verba oris mei.
Concresecat ut pluvia doctrina mea:
Inat ut ros eloquium meum.

Nonne veram heroicorum carminum speciem præ se ferunt illa Deuteronomii versuum *אברה*? Mirare tu rythmum in disticho isto Virgiliano: (*Aeneid.* liv. II, vers. 250):

Vertitur interea coelum, et ruit oceano nox,
Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.

Mirare, inquam, modulos illos metricos in poeta gentili: ego divini vatis sacra carmina semper prædicabo, in rythmo æqualitatem ac gravitatem, in casis lenitatem tinnuli alterius rythmi late sumpti, et in sex dictionibus versus quasi hexametris majestatem plane divinam ubique retinentes. Et si aliam metrorum speciem, quæ tetrametro constet iambico, curiosus lector requirat in Mosis cantico, meminert imperfecti tetrametri, quod sæpius

in sacris hymnis decurrit, cui utique possunt comparari Deuteronomii versus. Verbi gratia duo priores versus cantici supradicti :

*Haazim aschamain vaadebbera vethismath haareets
inrephi jaaroph kannatar liechi tizzal kallal
inrathi,*

aliquam habent similitudinem cum istis tetrametris iambicis (*hymn. missæ in parasceve*) :

Pange, lingua, gloriosi prælium certaminis :
Et super crucis tropæum die triumphum nobilem.

Quamvis enim ad tetrametrum perfectum desint nonnullæ syllabæ in posteriori versu Deuteronomii et in priori nonnullæ redundant; suavius tamen decurrant illa sacra iambica imperfecta, quam ista apud Terentium :

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum
(est) lucrum.
Propter suam impotentiam se semper credunt
(negligi).

Trimetra quasi iambica in Psalmis cx et cxi, cum Hieronymo facile concedent, qui hos Hebræos versus legere et intelligere studuerint. Psalmo cx (*vers. 4*) scriptum legitur in Hebræorum voluminibus :

אודה יהוה בכל-לבב
: בסוד ישירים ועדה :

Ode Iahoh hechol-lehav :
hesod jescarim veda.

Confitebor Domino in toto corde :
in concilio justorum et congregatione.

Psalmo autem cx (*Vers. 1*), eadem versuum species ita decurrit :

אשר-איש ירא את-יהוה
: כמעטות רפץ כחד :

Aserc ise jare etih-Iahoh :
hemitsvothav haphets meod.

Beatus vir qui timet Dominum :
in mandatis ejus volet nimis.

Advertat lector eundem esse sonum vocalium in fine hujusmodi versuum Hebræicorum : nam *levav* et *veeda* unam habent desinentiam sive rhythmum late sumptum. Similiter in Psalmo cx1 *meod* in vocalem *o* terminatum, eundem habet sonum cum *Jahoh*. Ita enim legi debet nomen Dei tetragrammaton; non ut hodie corrupte legitur *Jehova*. His vero versibus iambicis sacris majorem inesse melodiam,

quam sit in metris Catulli, Horatii et aliorum, quis non videat? Terminantur in dictionibus duarum syllabarum, sex habent quasi pedes, vel ut melius dicamus, pedum imagines, tres voces integras sæpius, nec plures in eodem versu retinent; eequid istud vocas nisi trimetra iambica? Fateantur ergo fastidiosi homines totum psalterium, et omnia Scripturarum cantica poetico quodam caractere esse animata, nec fumos vendidisse Hieronymum cum diceret: *Denique quid psalterio canovius, quod in morem nostri Flacci et Græci Pindari nunc iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet?* Legerat Pindarum, sciebat quid Alcaicum, et quid Sapphicum metrum. Cum Hebræorum eruditissimis colloquia quotidie miscens, ipse linguæ Hebræicæ callentissimus non potuit ignorare quænam sint in libris sacris opera metrica, et quibus legibus metricis adstricta. Quamobrem fides Hieronymo habenda est, potiusquam Scaligero, ejusque reconditoris disciplina sectatoribus, qui et ipsi opinionem propriam de metris Scripturarum, ac præcipue psalterii statuantes, totum ordinem pervertunt in sententiis et versibus bibliorum sacrorum, in quibus sæpissime ordo verborum mysterium est. Unde idem Hieronymus in cap. iii epistolæ ad Ephesios: *Quia ita habetur in Græco, et singuli sermones, syllabæ, apices, puncta, in divinis Scripturis plena sunt sensibus: propterea magis volumus in compositione structuraque verborum, quam intelligentiâ, periclitari.* Non sic scriplor nuperus, qui pro libitu sacrum contextum perverlit in Psalmis II, CLXXI et CL, ut possim rhythmicam in illis inveniat. Tantam viri eruditi libertatem cohibere in promptu esset ex distinctionibus Hebræorum codicum antiquissimis, et ex versiculis per intervalla descriptis in exemplaribus canonis Hebræicæ veritatis; sed hanc disputationem majoribus otis, et alteri tempori reservavimus, contenti hoc loco quædam futura domus stravisse fundamenta. Hæc vero quælibet sint, non frivola videantur esse lectori, licet, et mihi ipsi, qui dico, displiceant, sentiens me clausam pulsare januam. Sed legenda cum venia sunt, alioquin potui simpliciter ignorantiam confiteri, et omne studioso-

rum amputare desiderium. Sicut enim a arbitratur saltem parum de metris sacris, perfecta scientia procul sumus: levioris culpæ quam omnino nihil dicere.

EPILOGUS.

Ergo legenda sunt cum pace prolegomena nostra, et conatus nostri favore potius et orationibus adjuvandi, quam spernendi aure malevola, quia carpere et detrahere vel imperiti possunt. Doctorum autem est, et qui laborantium novere sudorem, vel lassissimas manum porrigere, vel errantibus iter ostendere. Et quid prodest spumantibus labiis, et latratu adversum nos garrire canum: cum simplex et moderata responsio, aut possit te placare si vera est, aut si falsa, leniter a te et placabiliter emendari. Hæc interim propter amulos, quos censoriam virgulam et multa convicia operi nostro intenter scimus. Cæterum spem, quam nos tenuit apud æquos ac eruditos lectores nequaquam abjecimus, veniam enim illi nobis facile concedent, si quid peccavimus in editione hujus divinæ bibliothecæ. Idque potissimum si animo ita me comparatum noverint, ut non

multopere criticorum quorundam supercilium pertimescens, benevolis reprehensoribus quibusque parere multum gaudeam. Caveant alii, qui fulmen intentant, ne in alium, quam in fratrem Joannem Martianum tela contorqueant sua: quidquid enim in hac editione Sancti Hieronymi peccatum est, mihi imputandum admoneo. Cæteris sodalibus meis nulla conviciorum tela debent adharere, quia imperitiæ meæ nullatenus participes fuerunt. Bona igitur, si quæ sint, ut vere multa sunt in hoc opere, Patri luminum ut reddas etiam atque etiam rogo. Laudem etiam domo Antonio Pouget, mihi fraternitatis amore et studiis conjunctissimo, debitam non negabis, cum mira dexteritate canones evangeliorum suis locis inveneris restitutos. In cæteris, aut profer meliores epulas, et me conviva utere, aut quælibet nostra cœnacula contentus esto.

LAUS VIRORUM ALIQUOT CLARISSIMORUM

CUM INDICE MANUSCRIPTORUM CODICUM,

ad quorum fidem restituta est divina Hieronymi bibliotheca.

Quæ accepimus, cito et cum fenore reddenda Hieronymus docuit: quia sortis dilatio majorem adhuc usuram parturit. Indicem igitur librorum manuscriptorum, quem pro more recepto ad calcem hujus voluminis conjicere poteramus, hic in fronte apponere volui: ut ex hoc tandem ordine rerum quasi præpostero intelligant omnes sinceram ac præproperam animi nostri gratitudinem erga doctos studiososque homines, quos experti sumus editioni S. Hieronymi impensius faventes. Scio me promisso teneri, ex quo conscripsi prodromum editionis nostræ; in cujus priori parte animi grati significationem pollicitus sum erga eos, qui aliquod opis aut eruditionis conferrent ad novam editionem operum S. Hieronymi. Ergo tam grandi velut fenore

liberatus exsolvo lubens illa promissa: est pro merito humanitatis ac benevolentia quam sumus obstructi, laus omnibus inferior sit.

Et quis digne vicem laudis primum referat eruditissimo domino Jacobo Benigno Bossuet, episcopo Meldensi? Non enim mediocre operam in edenda divina bibliotheca ille nobis dedit, cum laborem nostrum honore tanto sæpius afficere dignatus est, ut dixerit summam ex eo Ecclesie Christi utilitatem esse venturam. Præterea quoties animos addidit nobis ad absolvendum opus difficillimum? Quoties vetustissima monumenta nostra oculis curiosis ac benignis perlustrare voluit, ut testis esset fidei et diligentie nostræ oculatus? Manuscriptos quidem libros, quibus carebat, communicare